

vedovanje in dolgočasno filozofiranje o sreči, resnici, bogastvu, zavisti, zlu in časti. Človek, ki bi se vprašal po umetniški vrednosti, pogleda samo napise nad poglavji, pa je na jasnem: »Junaštvo; Čuden človek; Z nagrado in brez nagrade; Greh in krepost; Denar in usluga; Kdo je na boljšem? — Naprej, naprej — do sreče! — Sreča. Dodatek. »Trošt že sam morda ne smatra povesti za umetniško delo, najbrž je hotel napisati samo knjigo za nazorni pouk o resnici in hotel dokazati, da nekje živi in diha, čeravno je abstraktnost. Zato ga ne ženira, če kopiči slučaj na slučaj brez notranje nujnosti svojih literarnih kombinacij. Morda je hotel pisatelj obogatiti naše mladinsko slovstvo, kar je hvale in priznanja vredno, dasiravno imamo že Schmidu v slovenskem prevodu: »Pridni Janezek in hudobni Mihec«. Kar mi je najbolj na srcu, je pa to-le: Naša mladina si ne sme vzeti za zgled Maliča, ker je človek brez krvi, usmiljenja vreden v svoji popolnosti in ponižnosti, starec po mislih in dejanjih, kopija svojega očeta modrosti brez odporne sile; res čuden človek, kakor poudarja večkrat pisatelj,

kot bi čutil, da ga mora opravičiti. Življenje dvojice je opisal Trošt, pa ni nobenega razvoja v njiju: eden je že prvi dan in prvo uro perfekten lump, drugi že prvi dan perfektna mevža, in naj je še tako skromen. Kakor otrok s punčko dela z njim življenje in to je, kar bi je najbolj resnici v obraz. Pisatelj je vzgojitelj in trdno sem prepričan, da ni še nikdar čutil simpatije do takega dečka, kakor je Lovro, da pa ni našel še nikjer tako zrelega ptička za vislice, kakor je Gašper. Če je hotel pisatelj, in to se čuti iz spisa, postaviti mladim fantom za zgled Lovra in če bi si vsi prisvojili Lovrovo življenjsko modrost, potem bi prvi rod prišel ob kulturni napredek in ob ljudi. Za tako zgodbo in filozofiranje je škoda knjige 85 strani. Povest je v nasprotju z lastnim prepričanjem pisateljevim, ki pravi v nagovoru: »Spoznal sem, da lahko dosežeš (namreč: mladina) vse, česar se lotiš, dosežeš, samo če hočeš. Velikanska moč je v tebi, ako jo le hočeš in znaš prav rabiti!«

Drugi zvezek naj bi bil bolj resničen, več otroške duše naj bi bilo v njem in pa nič modrovanja.

Narte Veikonja.

TO IN ONO.

Tratnikove risbe.

»Dom in Svet« prinaša v tej številki pet prilog z reprodukcijami nekaterih Tratnikovih risb. Reprodukcijske so se vse zelo dobro posrečile in so kljub znatni pomanjšanji precej verna slika originalov. Celo prva priloga (idealni ženski portret), katere original je izvršen z barvnimi svinčniki, podaja dobro, kar je umetnik hotel.

Na podlagi teh risb, ki jih priobčujemo sedaj, ni mogoče pisati o Tratniku, kot bi zaslužil. Zbrane so slučajno, ker velike večine njegovih del za enkrat nismo mogli dobiti v porabo. Nekatere so pri zasebnikih, druge, najboljše, leže v ministrstvu. Ko bodo okoliščine ugodnejše, bo »Dom in Svet« priobčil o Tratniku daljšo študijo in bo zbirko njegovih risb vsestransko izpopolnil. Sedanja je zelo nepopolna. Od njegovih akademičnih del do del zadnjih zrelih let je bila, kar zadeva formo in duševno vsebino, dolga pot, ki jo moramo za umetnikom prehoditi, če mu hočemo biti pravični. V tem oziru so med našimi prilogami velike vrzeli, presledki časa, razvojne stopnje mišljenja in čuvstvovanja. Te vrzeli bodo bralci »Dom in Sveta« čutili. Frapanten kontrast dobimo, če postavimo idealni »Ženski portret« poleg »Zločina«, kontrast v formalnem stremljenju, zlasti pa v čuvstvovanju. Na prvi pogled si skoro ni mogoče misliti, da se je zamisel za obe sliki porodila v eni glavi, da je obe izvršila ista roka. Naša zbirka je nadalje nepopolna tudi zato, ker prikazuje Tratnikovo delo enostransko. Za pravično sodbo o njem bi potrebovali večjih kompozicij ter mnogovrstnejših predmetov. Da popolnoma umemo njegovo hotenje, bi morali zlasti pogledati nekatere njegove pokrajine.

Toda kljub pomanjkljivosti naše zbirke, se nam iz teh maloštevilnih risb vendarle takoj razodene krepak in samostojen talent. Tratnik je brez dvoma

naš najboljši risar, in ko bi se ne omejeval zgolj na grafiko, bi bil najizrazitejša osebnost našega sodobnega slikarstva, slikar-vodnik. Njegovo umetniško teženje je obenem tako, da bi ne pritegnil k sebi le mlajšega slikarskega naraščaja, temuč da bi živo zainteresiral tudi občinstvo in ga spravil s težnjami sedanje umetnosti, kar se mnogim drugim ni posrečilo. Njegovo delo je lepo in »lepo«.

Širši javnosti bosta v prvi vrsti gotovo ugajali prvi dve prilogi »Ženski portret« in »Kovač«. Obe predstavljata dva idealizirana tipa in te vrste slike so izza romantike in dobe klasicizma še vedno zelo v čislih. Nastali sta v času Tratnikovih akademičnih študij v Pragi in imata, dasi sta formalno dovršeni ali morda ravno zato, popolnoma dijaški značaj. Na prvi vidimo, kako se slikar trudi predstaviti skladni oval mladega obraza, kako skrbno razvršča luč in senco, da izrazi mehko in plastičnost lic. Na tem obrazu ni nobene nepravilnosti, perfektno je lep. Tudi druga slika je popolnoma istega značaja. »Kovač«, krepak, delaven mož, idealno razbrazdanega obraza, romantično zmršenih las, poln moči in samozavesti, v skoro heroični pozi. Obedve sliki kažeta ljubezen, včasih prisiljeno ljubezen mladih akademikov za »lepe« modele in sta, dasi neoporečni v izvršitvi, komaj kaj značilni za Tratnika-umetnika.

Vse drugo sliko dobimo o Tratniku, če pogledamo tretjo in četrto prilogo s skicami za večjo, že izvršeno kompozicijo »Delo na polju«. V celotni sliki stoji žena, reproducirana na tretji prilogi, med obema deklicama četrte priloge, tako da tvorijo vse tri visok trikotnik. Kdor se potrudi, da si v duhu sestavi to skupino, bo videl, kako tesno, krepko drži ta sistem linij, kako so vse tri postave ena in nerazdeljiva celota. Ta skupina je tako enotna, nemehanična, marveč organska, da posamezne osebe nimajo življenja zase; če opazujemo vsako posebe, je videti, kakor bi bile njih

kretnje nenaravne, iskano-mučne, neresnične; v celoti pridobe resničnost in življenje.

V tej sliki vidimo, da je prvotno, šolarsko idealiziranje izginilo. Nobeni izmed teh treh ženskih postav ni mogoče očitati, da bi bila »lepa«. In vendar tudi niso brutalno realistične, kopirane po naravi. Na mesto idealiziranja zunanjih oblik je stopila karakterizacija duševnosti. V »Kovaču« še vidimo, kako se slikar ukvarja z mnogimi malenkostmi, kako ga veseli vsaka guba moškega obraza in vsak kos kovaškega orodja; v »Ženskem portretu« se očitvidno trudi podati lesk bogatih las in z vsjo ljubeznijo riše koketno rdečo kapo z ničemurnimi cofki na tilniku. Sedaj vsega tega ni več; malenkosti so izginile. Obleka je obdelana sumarično, rekviziti so omejeni na najnujnejše in služijo bolj sistemu črt kot pripovedovanju, ves značaj obrazov je izražen v konturi profila, ne v detajlih. Jasno je, da hoče umetnik nekaj čisto drugega, nego v dveh prejšnjih, par let starejših slikah. Ne pripoveduje nam več o zunanjih oblikah, temuč o skriti duši, o trdnem, nemem naporu brez nehanja, o avtomatičnih gibljajih izmučenih teles — o poljskem delu. »Ženski portret« kljub idealiziranemu, slavnostno drapiranemu obrazu, če je tak izraz dovoljen, ne skriva prvotnega modela; ta še živi v sliki. O treh ženskih postavah »Delo na polju« ni mogoče tega trditi. Očitvidno je, da so ti obrazi daleč od svojih modelov, da so abstrakcije. Ko je prijatelj ogledoval original teh skic, mi je rekel s tihim očitkom: »V teh ženskah ni nič našega!« Bolje bi ne mogel zadeti umetnikovega hotenja. Takih žensk, kot je stoječa središčna, ni nikjer, ne samo, da jih ni pri nas. Umetnik je celo zabrisal sledove rase, ostalo je eno samo težko, trudno: Delo.

Na peti prilogi prinašamo dve risbi, ki sta za zadnjo Tratnikovo dobo morda najbolj značilni: »Mati« in »Zločin«. Njegova »Mati« je tipična; beda, ljubezen in groza materinstva. V tej sliki vidimo le nadaljevanje formalnega hotenja, ki se nam je razodelo že v »Delu na polju«. Kar zadeva snov, piše Tratnik sam: »Večkrat so me vprašali, zakaj zajemam snovi iz življenja ljudi bednih in trpečih, takorekoč iz »dna življenja«. To vprašanje je bilo nekak očitek. Jaz bi lahko odgovoril, da ravno zato, ker je tam v resnici dno življenja. Bil sem med njimi, sam sem veliko pretrpel, videl sem in čutil, da je tam največ lepote.«

Višek te abstraktne karakterizacije dosega risba »Zločin«. V ozadju nekaj grad, ječa, ki je potrebna za umevanje predmeta, pa tudi v formalnem oziru; dvojici v ospredju drži na desni ravnovesje. Krepkeje ni mogoče izraziti groze zločina. Mož je ravnokar odšel iz zapora, žena in otrok sta ga sprejela. Sedaj gre njihova pot nazaj v zločin; otrok nosi v levici igračo, lesenega moža, otvezenega na vrstico...

S temi slikami je Tratnikovo delo le kratko in površno označeno. Ob ugodnejši priliki bo treba več spregovoriti o tej zanimivi in močni umetniški osebnosti.

Izidor Cankar.

Hrvatska Prosvjeta o Silvinu Sardenku.

Hrvatska Prosvjeta je prinesla (str. 301—307) študijo: »Ante Petravič: S. Sardenko. Literarni portret iz moderne slovenske lirike«, ki končuje s sledečim rezultatom: Silvin Sardenko je čisto religiozen pesnik; a ni pesnik religiozne filozofije, temuč lirik nežnega

verskega čuvstvovanja. V njegovi liriki redko naletiš na globlje refleksije. Ako reflektira, so to refleksije njegovega srca. Pri njem vedno govori srce, srce nežno, otroško, iskreno. Pamet molči, ne modruje. Njegova živa vera se ne spotakne nikjer ob kakšni težkoči, dosledno se umika razmišljanju. Problemi, življenjska vprašanja, notranje duševne borbe se mu nikdar ne sprožijo. Edina misel, ki ga prevzema, je minljivost vsega na svetu (»Le mladosti ni«, »Via Appia«): pa ta misel mu še močnejše utrjuje vero. Za njega torej obstoji le versko čuvstvo, ki se mu je vcepilo v srce še v otroški dobi in ki ga vedno izreka in odeva umetniško. Enkrat se je spustil v daljše razmotrivanje (»Trenutki«): Zdi se mu, da počiva njegova radost na cvetu, v tem občutku se pripogne, pa radosti ni. Spet misli, da se veselje skriva v sorodnih očeh, a v njih najde zase mrtev smeh. Včasih čuti, da njegova radost diha v poeziji: piše stihe, pa mu teko vsi žalostni. Zopet mu pride na misel, da na nebu sije vse veselje; gleda gor in ga slutiti, a do njega ne more. To meditiranje ga takoj utruja, pa prosi milostno nebo, da mu poda krila kakor ptici ali mu okrajša življenje, ki mu dušo mori. Tako odžene s čuvstvom »žalostnega srca« vsak duševni nemir, ki bi mu včasih skalil njegovo veselost. — Kar se tiče formalnosti Sardenkove lirike, mu gre eno prvih mest ob »novostrujarjih«, ki so vlili novo življenje slovenski liriki in jo obogatili z novimi muzikalnimi formami. (Župančič, Kette, Aleksandrov.) Vsi so v tem dobri poznavatelji francoske moderne lirike. Že v zbirki »V mladem jutru« se je zlilo mehko čuvstvo v muziko verzov. Še boljši artist forme je v »Romi«, kjer mu je forma vedno neoporečna in kjer redno odgovarja nežnosti izraženih občutkov. — Sardenko je po izrazu in stilu neoromantik, po vsebini pa tudi realist (»V mladem jutru«), ker je predstavil versko življenje vasi, kakor je res v naših selih. Religija zavzema dober del vaškega življenja. Kadar pisatelji opisujejo druge strani selskega življenja, jih imenujemo realiste; toda ali ni Sardenko pokazal v izražanju verskih občutkov resnično duševno življenje vaškega ljudstva?

Pismo Janeza Šubica.¹

Rim 28. januarja 1875.

Dragi prijatelj!

Prav vesel sem bil, ko sem prejel tvoje prijazno pismo, nikar mi ne zameri, da ti nisem prec odgovoril. Veselilo me je slišati, da se dobro počutiš in tudi to, da si zdaj v Radolci, mislim, da ti bode več koristilo kot v Duplah.

Jaz bi ti od mene imel pač veliko pisati, odkar se nisva videla je že precej časa preteklo in jaz sem že marsikaj lepega videl tačas, marsikaj poskusil, prehodil in občudoval na mojim potovanji iz Benetk v Rim toliko lepote in umetnosti. Kako je lepa laška dežela, to je pretežko popisati. Od Benetk sem ti marsikaj (ako se prav spominjam) že doma v Poljanah pripovedoval, in res to mesto ima nekaj posebnega,

¹ To zanimivo, za Janeza Šubica zelo značilno pismo je naslovljeno na Štef. Čadeža, podobarja v Spodnjih Dupljah. Izvirnik hrani g. Peter Bohinjec, župnik v Dupljah.